

ביסוד דין קריאת המגילה

ברוקח ובהגהות מיימוניות מובא מנהג שלא להפסיק בקריאת המגילה בין הפסוקים, אלא לעשות אתנחתא באמצע הפסוק ואת הפסוקים להמשיך ברצף. ומובאת שם דוגמה, שנוהגת היום, שאומרים "חמש מאות אישי", מפסיקים לנשימה, שזה אמצע פסוק, ואז ממשיכים "ואת פרשנדתא" וגו'. וההסבר המובא שם למנהג זה הוא שמגילה קרי איגרת. ולכאורה, כל מה שמצאנו במגילה דין הנובע מזה שהיא נקראת איגרת זה דינים לגבי כתיבתה, אבל לא לגבי אמירתה?

הרמב"ם בהלכות תפילה, פרק י"ב הלכה ו', פוסק "טעה בדקדוק אפילו אות אחת מחזירים אותו עד שיקראנה בדקדוק", וכותב הכסף-משנה במקום בשם הרמ"ך שהטעם הוא כדילפינן בירושלמי במסכת מגילה מהפסוק "ויקראו בספר בתורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא" (נחמיה, ח', ח') ואומרת הגמ' "מפורש" זה תרגום, ואומר ר' יונה "אע"ג דאתמר אין התרגום מעכב, טעה מחזירים אותו".

ואומר הרמ"ך שמכאן לוקח הרמב"ם את הדין לגבי דקדוק, שאע"פ שלא כתוב בירושלמי שטעה בדקדוק מחזירים אותו, ילפינן נמי דקדוק מהאי קרא.

ומוסיף הכסף-משנה ראייה משלו לדין, ואומר שממה שכתוב בירושלמי שמגילה אין מדקדקים בטעויותיה, ואם קרא "היהודיים" במקום "היהודים", שלא שינה ממשמעות הכתוב, אינו חוזר, מוכח שזה דין מיוחד לגבי מגילה, שאין מדקדקים בטעויותיה, אבל בשאר קריאות חוזר, שכן בס"ת מקפידים על הדקדוק.

ונראה, שהחילוק בין מגילה לס"ת הוא שבס"ת יש דין דקדוק, מכיוון שקריאתו מדין לימוד תורה, שכן עזרא תיקן שלא יעברו שלושה ימים בלי תורה, ולכן חוזר אפילו בטעות כמו "היהודיים" ו"היהודים", כי אם זו קריאה של לימוד, יבואו ללימוד מהי היתרה, ולכן חוזר. אבל מגילה, שקריאתה תוקנה מדין פרסומי ניסא ולא מדין לימוד, לא חוזר אם טעה בדקדוק, ורק אם טעה במשמעות חוזר שגם בפרסומי ניסא יש בעיה. וכמו שראינו במגילה, דף י"ח ע"א, שלועז ששמע אשורית יצא, ושואלת הגמ' "והא לא ידע מאי קאמרי", ועונה על זה הגמ' "אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן, אלא מצוות קריאה ופרסומי ניסא". ומסביר שם רש"י: "אף על פי שאין יודעין מה ששומעין, שואלין את השומעין ואומרין מה היא הקרייה הזו, ואיך היה הנס, ומודיעין להן". וכ"כ הגרי"ז שם, וביאר שבמגילה כתוב "אגרת הפורים הזאת" וכן כתוב "ונכתב בספר" - קרי אגרת, גבי דין קריאה באפי נפשיה, וקרי ספר, שיש בה דין כתבי הקודש (כ"ד

ספרים). כלומר, לפי הסבר הגרי"ז, במגילה יש שני דינים: דין של אחד מכ"ד ספרי התנ"ך, דכתיב בה "ספר", ודין קריאה מחודש, מדין פרסומי ניסא, שנאמר במילה "אגרת".

ומוכיח הגרי"ז ממה שכתוב בגיטין, דף ס' ע"א, "רבה ור' יוסף דאמרי תרוויהו האי ספר אפטרתא אסור למקרי ביה בשבת משום דלא מצי למכתב", ומסביר הריטב"א שאסור לכותבו כי הפטרות הן לא ספרים שלמים, שאין כותבים ס"ת פרשיות פרשיות, ולכן, הואיל דלא מצי למכתב, אם קורא הווי כקריאה בע"פ, ודברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בעל פה. בגמ' במגילה, דף ט"ז ע"ב, כתוב שכל השירות נכתבות אריח ע"ג לבנה ולבנה ע"ג אריח (כלומר, שיטה קצרה, רווח, ועוד שיטה קצרה, ומתחתיהן שיטה ארוכה) חוץ ממלכי כנען ועשרת בני המן, שנכתבות אריח ע"ג אריח ולבנה ע"ג לבנה, שלא תהא תקומה למפלתן. ומסביר שם הגרי"ז שאם כתב במגילה לבנה ע"ג אריח ואריח ע"ג לבנה אמנם אין בה דין קדושת כתבי הקודש, אבל עדיין קרי מגילה, ויוצא בה י"ח קריאת המגילה. ושואל הגרי"ז שרואים מהריטב"א שאם קרא בספר אפטרתא שלא נכתב כהלכתו, לא רק שאין בו קדושת כתה"ק, אלא גם שאסור לקרות בו משום דברים שבכתב, ואם כן, איך יצא י"ח קריאת המגילה במגילה שלא נכתבה כהלכתה? אלא עונה הגרי"ז שלשיטתו ל"ק, שקריאת המגילה אינה מדין לימוד, ולכן אין בה דין של דברים שבכתב א"א רשאי וכו', אבל הפטרה היא מדין לימוד.

וא"כ מובן גם המנהג שמביאים ההגמ"י והרוקח: הגמ' במגילה, דף ג' ע"א, שדורשת "ויקראו בספר בתורת האלקים מפורש" - זה תרגום "ישום שכל" - אלו פסוקים, מוסברת בר"ן שם, שאומר שהפסוקים שמים שכל ומבארים את הכתוב. זה שייך בדין קריאה משום לימוד, שבה נאמר הפסוק, אבל בקריאה מדין פרסומי ניסא לא,

ולכן אמרו ההגמ"י והרוקח שלא לנהוג הפסק פסוקים במגילה. ולפי"ז מובן היטב הקשר לאיגרת - היות שקריאתה מדין "אגרת" (קריאת פרסומי ניסא) ולא מדין "ספר" (קריאת לימוד), כדכתב הגרי"ז, לא נאמר בה דין הפסק פסוקים.

ולפי"ז אפשר לתרץ עוד קושייה. הגמרא בבבא בתרא, דף ט"ו ע"א, אומרת שאנשי כנסת הגדולה כתבו את הספרים יחזקאל, תרי-עשר, דניאל ואסתר. ומסביר רש"י שם שהם לא נכתבו במקומם, כי דין קדושת כתה"ק חל רק אם הספר נכתב בארץ ישראל, וספרים אלה נאמרו בחו"ל, ולכך כתבו אותם אנשי כנה"ג. ולכאורה, רש"י, בפירושו למגילה, כותב (אסתר, ט', כ"ט) שאסתר כתבה שנה לאחר הנס את המגילה, ורואים שהמגילה נכתבה בחו"ל? אלא, שרש"י כותב את זה על הפסוק "ותכתב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי את כל תקף לקים את אגרת הפרים הזאת השנית" ולפי יסודו של הגרי"ז אפשר לומר שאסתר כתבה בשושן את המגילה מצד איגרת, שעליה באמת אין דין כתה"ק, אבל אנשי כנה"ג חזרו וכתבו את המגילה בארץ, כתיבת ספר, על מנת לתת לה קדושת כתה"ק.

וכן ניתן לתרץ עפ"י שיטת הגרי"ז שאלה נוספת. במסכת מגילה, דף ג' ע"א, אומרת הגמרא שמבטלים תלמוד תורה מפני מקרא מגילה. ומביא הרש"י במקום (וכן עוד

אחרונים) מתשובות בית אפרים, שמקשה מה שייך ביטול תורה בכך, והלא גם כאשר קורא את המגילה יש בזה ת"ת, וממילא לא מובנת הלשון של "מבטלים ת"ת", וכן לא מובן מה החידוש שמפסיקין מלימודן והולכים לקרוא מגילה, שהרי זה פשוט, כי במגילה יש גם לימוד, וגם קיום מצווה, והרשי"ש עונה על הקושיה בדרכו שלו. אבל לפי הגרי"ז ניתן לתרץ שלימוד התורה שבקריאת המגילה אין מעלתו ככל לימוד תורה, שהרי גם אין מדקדקין בטעויותיה, שכן קריאת המגילה זה דין של פרסומי ניסא, ולא של ת"ת, והחידוש בגמרא הוא שמותר לפסוק מלימודן אפילו על מנת לקרוא את המגילה, ולא על מנת ללמוד את המגילה כשאר כתבי הקודש, דזה מקרי שפיר "מבטלין ת"ת", ול"ק מידי.

אבל יהיה קשה על היסוד של הגרי"ז ממקום אחר. במסכת מגילה, דף י"ד ע"א, אומרת הגמרא "תנן רבנן ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה". ובפסקי הרי"ד מבואר שאמנם הוסיפו הלכות על מה שכתוב בתורה, כגון שלמה המלך, שהוסיף עירובין וידיים ושניות לעריות, אבל קריאה בתורה לא הוסיף אף אחד מהנביאים חוץ מאסתר, שהוסיפה קריאה (ונלענ"ד ראייה מלשון הגמ' "חוץ ממקרא מגילה"), וכמו שמובא בהמשך הגמ', "יומה מעבדות לחירות אמרו שירה-ממיתה לחיים לא כל שכן". ויוצא מזה שדין הקריאה בתורה של מגילת אסתר זה מדין קריאה רגילה בתורה, ממה שכתוב שלא הוסיפו קריאה נוספת על הקריאות שכתובות בתורה, ומשמע שמדובר בקריאה מאותו דין?

ועוד קשה, ממה, שפסק הרי"ף (מגילה, ס"פ "בני העיר") בשם הירוש', שאם קרא את המגילה ונשתתק חוזר השני לקרוא מתחילתה, ומסביר הרי"ף שזה מדין "תורת ה' תמימה", שצריך לקרוא הכול ברצף - דין שנאמר בקריאה בתורה - ושוב מוכח שדין קריאת המגילה כדין קריאה רגילה בתורה?

והגרי"ד מקשה ג"כ על היסוד שחידש אביו, ומביא ממשנה במגילה, דף י"ז ע"א, שאומרת "קראה ע"פ... בכל לשון לא יצא", וה"יראים", כשהוא פוסק את הדין הזה להלכה, מסביר שאע"פ שדין דברים שבכתב אי"א רשאי לאמרם בע"פ נאמר רק לגבי הוצאת אחרים י"ח (וכן פסקו התוס' והרא"ש להלכה), לגבי מגילה לומדת הגמ' (מגילה, י"ח ע"א) גזירה שווה של "זכירה"- "זכירה", שנאמר לגבי מחיית עמלק "כתוב זאת זכרון בספר", ובמגילה נאמר "והימים האלה נזכרים", מה כאן זכירה בספר אף כאן זכירה בספר, ומזה לומדת הגמ' שגם ביחיד קראה ע"פ לא יצא י"ח. והסמ"ג ג"כ שואל על הגמ' שם למה היא צריכה ללמוד את זה מגז"ש, והרי דברים שבכתב אי"א רשאי לאמרם בע"פ? אלא עונה הסמ"ג שנקא מינה לקורא ביחיד, שמדין דברים שבכתב מותר אם הוא לא מתכוון להוציא אחרים ידי חובתן, וכמו שראינו במסכת תענית, דף כ"ח ע"א, ששם כתוב שבמנחה קורא כל או"א את פרשת היום בע"פ, ושואל ר"י "וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה ע"פ בציבור"? אלא כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע", וראים שביחיד מותר לומר דברים שבכתב בע"פ, ומחדשת הגמ' במגילה

מגז"ש, שביחיד ג"כ אסור. רואים מהיראים ומהסמ"ג שגם במגילה יש איסור של דברים שבכתב א"א רשאי לאמרם בע"פ, והרי לשיטת הגרי"ז צריך לצאת שאפי' כדי להוציא אחרים ידי חובה אפשר לקרוא את המגילה בעל-פה, שהרי אין בה דין של דברים שבכתב, שאין קריאתה ללימוד? ונשאר הגרי"ד בצ"ע.

ולכאורה, על קושייה זו אפשר לתרץ. תוס' במסכת תמורה, דף י"ד ע"ב, בד"ה "דברים", מקשה קושייה - איך אפשר לומר קריאת שמע ו"ויושע" בעל-פה, והרי דברים שבכתב א"א רשאי לאמרם בע"פ? ועונה שם תוס' שמותר, כי זה לא בשביל להוציא אחרים ידי חובתן. וכן פסק הטור אורח-חיים, סי' מ"ט, בשם אביו הרא"ש (אלה פסקי התוס' והרא"ש שהובאו לעיל). ומוכח מתוס' ומהרא"ש שאם זה היה כדי להוציא אחרים י"ח, היה אסור לומר קר"ש ו"ויושע" בע"פ, והרי אין בקריאתם משום לימוד? אלא מוכח שגם במקום שזו לא קריאה מדין לימוד אסור לומר בע"פ דברים שבכתב, וממילא גם קשה על הגרי"ז מכך שאסור לקרוא מגילה בע"פ אפי' שאינה מדין ת"ת.

אבל א"א לתרץ כך על הגרי"ז. ראשית, מסברא לא שייך לומר שדין דברים שבכתב נאמר אפילו כשהקריאה אינה מדין לימוד, כי הטעם שאסרו חז"ל לומר בע"פ דברים שבכתב הוא כדי שלא ייאמרו דברים מוטעים בשל האמירה בע"פ, וממילא כשאין הקריאה מדין לימוד - לית לן בה. ושנית, להביא לשיטת הגרי"ז ראה מקר"ש ומ"ויושע" אי אפשר, מכיוון שהוא בעצמו סובר שקר"ש ו"ויושע" הן קריאות של לימוד, שהרי עפ"י שיטתו זו הוא מקשה על הפוסקים שמסתפקים בשאלה האם בברכת "אהבה רבה" סגי כברכת התורה, מכיוון שאין אחריה לימוד לאלתר, או שלא חייבים לימוד לאלתר. ותמה הגרי"ז על הסתפקות הראשונים ושאל, שהרי קר"ש, שבאה מייד לאחר ברכת "אהבה רבה", היא קריאה של לימוד, שהרי מצינו במנחות, דף צ"ט ע"ב, שגם אם אדם קרא קר"ש בשחרית ובערבית בלבד, הוא יצא ידי חובת "לא ימוש" - ורואים שהגרי"ז בעצמו סובר שזו קריאת לימוד, ולכן נשאר קשה עליו.

ונראה, שאת ראיית הגרי"ז מגיטין, דף ס' ע"א, שמגילה כשרה לקרות בה גם כשהיא לא מכתה"ק, אע"פ שבספר אפטרטא אסור, אפשר לדחות. כל השאלה הייתה רק לפי הריטב"א, שהסביר שם שלקרוא בספר אפטרטא זה כקריאה בע"פ כי הוא לא נכתב כהלכתו, וכ"כ הגרי"ז. והדעה הזאת כבר נמצאת בתוס' בשבת, דף קט"ו ע"א, שאומר שלמ"ד שספרים הותרו להיכתב רק ביוונית (שיטת רשב"ג במגילה, דף ח' ע"ב) אסור לקרות בספר שנכתב שלא ביוונית, כי זה נחשב כקריאה בע"פ. אבל אפשר

להסביר שגם דבר שלא נכתב כהלכתו אינו נחשב כקריאה בע"פ, כי למעשה הוא כתוב, אף שאינו כתוב כמצוותו, וממילא ירדה ראיית הגרי"ז. וכן מובא בשיבולי הלקט, שמסביר שקורים כיום בחומשים המודפסים אע"פ שהם כספרי אפטרטא, משום "עת לעשות לה" הפרו תורתך", ובאמת גם משום דברים שבכתב אין בעיה, כי זה כתוב בפועל. ואפשר להוכיח מהראב"ן שהוא סובר כך. ביומא, דף ס"ח ע"ב, אומרת המשנה שביה"כ קורים "ובעשור" בע"פ. ומסבירה הגמ' שם, בדף ע' ע"א, שלא יכולים לגלול ס"ת ע"מ לקרוא בכתב, כי אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור ("ובעשור" זה

מפטיר מפרשת "אמור", והספר נמצא בקריאה הראשונה בפרשת "אחרי-מות", ושואל שם הראב"ן למה לא כותבים רק את פרשת "ובעשור" על קלף, ואז לא צריך לגלול? ועונה הראב"ן שהיות שאין כותבים פרשה אלא לתינוק להתלמד בה (גיטין, דף ס ע"א) דבלא"ה אי אפשר, אבל לגדול לא כותבים, אסור לכתוב רק את פרשת "ובעשור". ומוסיף הראב"ן שעדיף לעבור על איסור קריאה בעי"פ ולא לעשות מעשה בידיים (לא מקרי כ"כ מעשה בידיים) מאשר לכתוב פרשה באיסור, ולעשות מעשה בידיים, וכמו שכתוב במשנה במסכת זבחים, דף פ ע"א, שר' יהושע אומר שאם נתערבו חייבי ארבע מתנות בחייבי מתנה אחת, עדיף לתת מתנה אחת כדי לעבור על "בל תגרע" ולא לעשות מעשה בידיים מאשר לעבור על "בל תוסיף", ולעשות מעשה איסור בידיים. וא"כ, מוכח בראב"ן שאילולא איסור הכתיבה של פרשה אחת, הייתי באמת יכול לכתוב את פרשת "ובעשור" ולקרותה ביו"כ מתוך הקלף. ולכאורה, יש בזה עדיין איסור של דברים שבכתב אי"א רשאי לאמרם בעל-פה, שהרי לא נכתב הקלף כמצוותו, ואין בו קדושת כתה"ק? אלא מוכח שהראב"ן סובר שבאמת אין פה איסור של דברים שבכתב, כי אע"פ שאין פה כתיבה כדין, כתיבה יש פה. ועוד ראייה, שאם באמת היה פה גם איסור של דברים שבכתב, אז הראב"ן היה יכול לומר בפשטות שהיות שבכתיבה בקלף וקריאתו בציבור יש שני איסורים (איסור כתיבת פרשה ואיסור דברים שבכתב), ואילו בקריאה בעי"פ יש איסור אחד, עדיף לקרוא בעל-פה, ולא צריך להגיע לתירוץ של עשיית מעשה איסור בידיים. ובאמת היה עדיף לתרץ מצד שני מעשי איסור ולהימנע מהתירוץ של איסור בידיים, משום שהרי ר' אליעזר חולק שם במשנה (זבחים, דף פ' ע"א), וסובר שנותנים ארבע מתנות.

ואם כן, אפשר לומר דלא כהגרי"ז מחמת הקושיות עליו, שהרי אפשר לתרץ את ראייתו. אבל הדברים שנתבארו עפ"י חידושו של הגרי"ז יישארו חסרי הבנה. וצ"ע.